

'NIETS ANDERS DAN ...'
Uitweidingen over het reductionisme

Cornelis Verhoeven

1

Wat uniek is, waarvan maar één exemplaar bestaat, wat zelf dat enige exemplaar is en de hele soort vult, moet per definitie iets zijn dat ondeelbaar en onmededeelbaar is. Het maakt meteen ook het woord 'exemplaar' onmogelijk, omdat dit een product is van denken in soorten en in algemene termen. Een exemplaar kan alleen uniek heten, als alle andere exemplaren van dezelfde soort verdwenen zijn. Dan nog blijft het naar die soort verwijzen, want het heeft daaraan te danken dat het een exemplaar is en dat er in algemene termen over gesproken kan worden.

Het unieke is, juist in het opzicht waarin het uniek is, van meet af aan en altijd anders ten opzichte van al het andere, inclusief de soort waartoe het wordt gerekend, bijvoorbeeld mens of kunstwerk. Het is dan ook maar de vraag, of wij er, juist voorzover het uniek en onherleidbaar is, wel iets anders over kunnen zeggen dan dat het er is, al dan niet door een onnaspeurlijk toeval of op grond van onverschillige statistische regels, en dat het, hoe toevallig het er ook mag zijn, als het er eenmaal is, niet weg te denken, weg te verklaren, als exemplaar binnen een soort te plaatsen of door iets anders te vervangen is. Misschien is 'zijn' in de zin van 'bestaan', een zo miskend, door de kennis verwaarloosd, predikaat, omdat het alleen maar gezegd kan worden van iets waarover niets anders gezegd kan worden dan dat het er is.

Zodra we er meer over willen weten of meedelen, lopen wij hopeloos vast en verliezen we het uit het oog, want daarvoor is het nodig het te herleiden tot iets wat het niet is, iets dus dat anders is en dat, hoe het ook mag zijn, in elk geval niet uniek is. Het unieke moet worden ontleed, afgebroken en ontkend om via een reconstructie voorwerp van begrip en communicatie te worden. Het geldt vanouds dan ook niet als een onderwerp van te verantwoorden wetenschappelijke uitspraken. Respect voor het unieke dwingt ons dus, zouden we kunnen zeggen, af te zien van een wetenschappelijke benadering daarvan. Of ook : een intellectuele passie brengt haar voorwerp naar de rand van het niets en stelt het bloot aan het gevaar van reductie en liquidatie.

Van de andere kant : uitspraken over alles en niets zijn in hun algemene pretentie altijd gevaarlijk of hooguit puur verbale exercities, want 'alles' is te

veel om te weten en 'niets' is per definitie niet iets en dus ook niet weetbaar. Is er wel iets veilig bij de loochening van alle verschil en eigenheid? Een uitspraak als 'alles is informatie', waarin de ontdekking van het belang dat aan informatie en weetbaarheid gehecht moet worden, met puur verbale middelen tot buiten alle beperkingen en mogelijkheden tot controle wordt uitgebreid, is daardoor niet alleen oncontroleerbaar, maar in haar eenvoud ook verpletterend. Zij vaagt onbarmhartig alles weg wat maar enigszins markant of weerbarstig is.

Wat uniek is, al is het alleen maar door het toeval dat het bestaat, is, wat het ook mag zijn, nooit puur informatie; het is eerder juist uniek in zoverre het geen informatie, maar het tegendeel daarvan, een stug en gesloten raadsel. Als iemand van een kunstwerk zegt, dat het 'informatie' is, zegt hij tegelijk dat hij een hekel heeft aan kunst. Uit de informatie die 'alles' is geworden, heeft de interesse die leven en zin zou moeten geven aan al die informatie, zich teruggetrokken. Zij is een absurde carrousel die loze rondjes draait.

2

Wie zich over 'alles' uitsprekt, doet ook een ferme uitspraak over 'niets'. Als bijvoorbeeld alles informatie is, kan er ook niets zijn dat aan die wet ontkomt door geen informatie te zijn en mag iets wat zich niet gewillig als informatie aandient, zoals alles wat uniek is, ook niet bestaan en geen voorwerp van interesse zijn. Want dan kan er niets zijn buiten de informatie dat zich niet tot informatie, dus tot iets anders, laat herleiden. En als alles een chemische reactie is, is er daarbuiten helemaal niets en heeft niets de substantie of de weerstand die noodzakelijk is om uniek te zijn. Uitspraken over alles lijken omvattend, maar in werkelijkheid, of liever: daarbuiten, fungeren zij vooral als meedogenloze gelijkschakelaars, uitsmijters en doodoeners. Zij heersen gewichtig in een lege wereld en dank zij de leegte van die wereld. Er zijn redenen om ze als uitingen van een mislukte poging tot macht op te vatten. Zodra de macht greep krijgt op de onderdaan of het subject, grijpt zij in een vacuum.

Wat zegt bijvoorbeeld iemand die beweert, dat verliefdheid 'alleen maar' een bepaalde chemische reactie is of, in de oude formulering van de reductio-nistische definitie, 'niets anders dan' een bepaalde chemische reactie? In elk geval zegt of decreeteert hij dat verliefdheid bij nader toezien iets heel anders is dan zich op het eerste oog aandient, iets totaal anders dus dan bijvoorbeeld een respect voor het unieke karakter van de geliefde persoon, zoals zij ook wel omschreven zou kunnen worden.

Verder zegt hij iets heel wazigs met de pretentie iets heel scherp te

zeggen en rekent hij niet op tegenspraak en niet alleen omdat hij door zijn uitspraak ook te kennen geeft dat hij wil dat het waar is. Tegenspraak ligt ook niet voor de hand, want wat hij zegt wordt gebracht als een onweerspreekbare tautologie : als alles een chemische reactie is, informatie of wat we ook willen invullen, is elk willekeurig proces een chemische reactie of wat we dan ook maar tot 'alles' wensen te benoemen. Er wordt dan alleen maar gezegd dat een ding of proces onder de dingen valt en dat het niets anders is dan dat ding, misschien niet op het eerste oog, maar dan toch bij nader en streng toezien. Want dat nadere en strenge toezien heeft als uiting van macht de bedoeling alle verschillen weg te nemen en alles even oninteressant te maken. Met 'iedereen' en 'niemand' wordt gehandeld als met 'alles' en 'niets' en dat gebeurt op basis van totale onverschilligheid. Met één lauwe beslissing is alles geregeld.

3

Een heel kluwen van vragen en vermoedens dient zich hier aan, alsof er een intellectueel stofnest is aangetroffen op een plaats waar definitieve helderheid zich aandienende. Een deel van die vragen slaat noodzakelijk terug op de vraagsteller zelf die tegenover zoveel aplomb zelfs aan zijn eigen scepsis gaat twifelen. Waarom, om een paar van die vragen te formuleren, schrikken we altijd een beetje van zo'n onschuldige, althans machteloze, uitspraak en roept ze in haar banaliteit toch een heftig verzet in ons op, alsof ons iets dierbaars werd afgenomen ? En waarom schrikken we misschien nog meer van het vage vermoeden dat wij, door vast te houden aan het unieke en ons te verzetten tegen een radicale reductie van het ene tot het andere, ons irrationeel en onwetenschappelijk gedragen ? Wat is meer te vrezen : de macht van de gelijkschakelaars of de onmacht die met onze onwetendheid gegeven schijnt te zijn ? Of schrikken wij misschien van het opkomende vermoeden, dat hier helemaal geen door kennis en interesse ingegeven intellectuele uitspraak wordt gedaan, maar een decreet wordt afgekondigd en dat het 'terugslaan' van de vragen een soort van wraak is van de kant van de macht die ons de vanzelfsprekendheid oplegt als een juk ?

Laat ik proberen dit enigszins te begrijpen aan de hand van de bewering dat verliefdheid niets anders is dan een bepaalde chemische reactie. Dat 'bepaalde' hoort er wel degelijk bij, als nadere uitleg van dat vage 'een', want reductionisten van het slag dat hier aan het woord is, houden niet van gedetailleerde uitleg en hebben daarom een voorkeur voor onbepaalde voornaamwoorden. En het merkwaardige en bedrieglijke van onbepaalde voornaamwoorden is dat zij wel alles in het midden laten, maar dat zij dat graag doen met suggesties van zekerheid en precisie. 'Niets anders dan' laat in zijn

onverbidelijkheid geen enkele speelruimte, het proclameert een volstrekte identiteit, niet van het ding met zichzelf, maar juist met iets anders waarin het helemaal opgaat en dat dus alleen maar anders lijkt op het moment zelf dat de gelijkstelling plaats vindt. Het is ofwel dat andere, met huid en haar, ofwel het is helemaal niets. Aan het einde van het proces is er niets anders dan wat na 'dan' wordt ingevuld.

'Een zekere' en 'een bepaalde' geven ontegenzegglijk te kennen dat iets al vast staat, want anders kan het in geen enkele taal met enige schijn van fatsoen 'zeker' en 'bepaald' heten. Aan de keuze van die woorden moet heel wat weten en willen zijn voorafgegaan. Wat zo wordt genoemd, moet zo heten om in de onbepaaldheid zelf te verwijzen naar een zekerheid. Een 'bepaalde' chemische reactie moet dus al bestaan, wel omschreven en onder de chemische reacties geklassificeerd zijn, maar zij wordt hier niet in haar specifieke gedaante aan de orde gesteld. Dat lijkt zelfs angstvallig vermeden te worden. Het is genoeg dat zij er is en dat zij ergens, in gezaghebbende kringen, voorhanden moet zijn. Het gezag van die omschrijving wordt vanuit de verte ingeroepen, maar zij wordt niet zelf als verklaring aangevoerd. Dat verklarende werk is al eerder gedaan en het heeft tot een resultaat geleid dat in brede en gezaghebbende kring als definitief en vanzelfsprekend wordt beschouwd. Er is niets geheimzinnigs meer aan, want dat is door het verre gezag verboden, terwijl de liefde of een andere vorm van aandacht voor wat uniek is, daar nog wel aanspraak op lijkt te maken.

Om welke chemische reactie het hier gaat, wordt dus niet uitgelegd. Reductionisten houden ervan de aangenomen en aan een gezag toevertrouwd verklaarbaarheid zelf als een verklaring aan te voeren en het daarbij dan maar te laten. Zij beoefenen een vorm van precisie op een toon van ongeïnteresseerdheid. Het is genoeg te beweren dat zogenaamde wonderen altijd op een natuurlijke manier te verklaren zijn, en dus met recht 'zogenaamd' kunnen heten, om voor een verlichte geest door te gaan. Zelfs een pseudo-rationeel monstrum als 'bepaalde psychische factoren' schijnt hierbij nog te kunnen imponeren. Maar niets, om ook eens zo'n slobberige uitspraak te doen, wordt ooit door zijn verklaarbaarheid alleen verklaard. Als alle mensen sterfelijk zijn, en de mens niets anders is dan een sterveling, wanneer hij dus alleen de dood als toekomst heeft, moeten mensen wel alles doen, zij het tevergeefs, om de dood te vermijden of zijn bestaan te vergeten en moet de sterfelijkheid de doodsoorzaak bij uitstek zijn en elk sterfgeval verklaren. Maar intussen sterft er bij mijn weten nooit iemand aan zijn sterfelijkheid, evenmin als er ooit een wonder wordt verklaard door het loutere vooruitzicht op zijn natuurlijke verklaarbaarheid of door het geloof daarin.

Als alles een chemische reactie is, moet ook elke verliefdheid niets

anders zijn dan een bepaalde chemische reactie, maar dan doet het er ook helemaal niet toe, om welke reactie het precies gaat. Mensen die ervan houden zulke formuleringen te hanteren, lijken ook nooit in details van wonder of chemische reactie geïnteresseerd of daarvan op de hoogte te zijn. Geïnteresseerdheid is trouwens nooit het sterke punt van mensen die met globale uitspraken uit zijn op macht en gelijkschakeling. Oog voor detail is oog voor het unieke. Kennelijk gaat het bij deze uitspraken uiteindelijk niet om precisie, maar om een soort van intellectuele kordaatheid die eerder gekenmerkt is door het grote gebaar dan door nauwkeurigheid en aandacht voor details. De gepretendeerde precisie loopt voortijdig uit op een bepaald, maar altijd vaag en onzeker blijvend soort van dreiging, de dreiging van de uitsmijter die de nachtclub en haar dubieuze gezelligheid tegen indringers bewaakt.

4

De aard van datgene waarmee, door verzegend intellect of door macht, wordt bedreigd, zouden we 'ontmaskering' kunnen noemen, het proces waarin een ding juist wel iets anders blijkt te zijn dan het voor de gelijkstelling leek te zijn. Zij komt er dus op neer dat iets uiteindelijk begrepen moet worden als iets anders dan het lijkt en op een niveau dat lager ligt en 'gewoner' is dan dat waarop het zich aandient. Verliefdheid wordt waarschijnlijk teruggebracht tot iets anders dan verliefdheid en tot niets anders dan een bepaalde chemische reactie, omdat zij zich aandient als verheven en poëtisch : zij wordt gereduceerd, teruggebracht naar een lager niveau, waar zij thuis hoort of wordt gelokaliseerd. En van dat lagere niveau wordt blijkbaar verondersteld dat het niet alleen reëler is, minder verzonnen en minder in de lucht hangend, maar ook dat het beter bekend is en als meer vanzelfsprekend geldt.

Wat als vanzelfsprekend moet worden beschouwd, heet ook 'gewoon'. Een van de varianten van de formule 'niets anders dan...' is 'gewoon'. 'Verliefdheid is niets anders dan een chemische reactie' zegt exact hetzelfde als 'Verliefdheid is gewoon een chemische reactie'. Het zijn allebei gelijkstellingen, waarbij het niet voldoende blijkt te zijn ze sec uit te spreken, maar die als het ware vergezeld moeten gaan van een bezwerende formule. Zij polemiseren met een latente, maar hardnekkige, neiging om tegenover het unieke of het object van onze aandacht wel van 'iets anders' te spreken en iets helemaal niet 'gewoon' te vinden. Zij bestrijden de verwondering. Alleen is het bij de laatste formulering wat duidelijker, dat hier niet de verrassende uitkomst van een wetenschappelijk onderzoek wordt meegedeeld, maar dat er integendeel een verbod op elke vorm van verwondering en nader onderzoek wordt uitgevaardigd. Vanzelfsprekendheid is geen intellectuele, maar een maatschap-

pelijke aangelegenheid en zij heeft een verplichtend karakter.

Aristoteles, die aan de verwondering hooguit een voorlopig karakter toeschrijft, en een van de oudste gebruikers van de formule 'niets anders dan', omschrijft de uitbreiding van de kennis als het inlijven van het nieuwe in een gebied dat we al kennen of van het bijzondere bij het algemene en het individu bij de soort waarvan het een exemplaar is. Een van zijn middelen is de definitie, bij hem niet een ontmaskering, maar een instrument van ordening. Wat bij hem 'niets anders dan...' is, 'niet van een andere aard dan...' of 'niets buiten de omschreven ruimte', is daarmee gedefinieerd en aan zijn klasse gebonden, niet als uniek ding, maar als representant van een soort. Eenmaal ingelijfd is het niet meer van een totaal andere aard dan het bekende. Eenmaal als 'redelijk dier' gedefinieerd, kan een mens zich nooit meer met huid en haar aan het dierenrijk onttrekken, maar kan hij daar ook niet definitief in terugduiken. Dank zij 'redelijk' blijft hij anders en raadselachtig, een ongeneeslijke vreemdeling in het dierenrijk.

Een interessante vorm van zo'n 'reductie naar boven' vinden we bij Augustinus, die in *De ordine* herhaaldelijk de formule 'niets anders dan' gebruikt, onder andere om mensen boven dieren te stellen. "Wat mij hoger plaatst dan de dieren is niets anders dan het feit, dat ik een met rede begiftigd dier ben" (II. XIX.49) Hij leest in de definitie dan ook een opdracht: "Wat voor ons van het grootste belang moet zijn, is dat de mens zelf door de wijzen uit de oudheid aldus gedefinieerd is: 'De mens is een redelijk en sterfelijk dier'. Wij zien dat hierin een soort wordt genoemd en dat daaraan twee verschillen zijn toegevoegd waardoor, denk ik, de mens herinnerd moest worden aan dat waarnaar hij moest terugkeren en aan dat wat hij moest vermijden. Want zoals de uittocht van de ziel een afglijden is naar het niveau van het sterfelijke, zo moet de terugtocht gericht zijn op de rede." (II. XI. 31)

In hetzelfde tractaat vinden we de formule 'niets anders dan' in iets wat puur een definitie lijkt te zijn. Daar wordt namelijk 'beweging' omschreven als 'niets anders dan een overgang van de ene plaats naar de andere'. (II.VI. 19) Waarin verschilt deze formule van een ontmaskering in de trant van 'liefde is niets anders dan...'? Augustinus gebruikt immers precies dezelfde woorden. Misschien moeten we de zaak omkeren en ons afvragen, waarom de ontmaskering de oudere vorm van de definitie heeft overgenomen en zich aandient als de nieuwe versie daarvan. Zij doet dat met dezelfde termen, maar daartussen was tevoren al een verschil in omvang of niveau waardoor een vanzelfsprekende gelijkstelling werd tegengehouden.

Dat lijkt ook hier het geval te zijn en dat wordt zichtbaar, wanneer we 'beweging', 'motus', hier vervangen door het aristotelische 'kinèsis': dat heeft betrekking op 'verandering' in het algemeen, zowel van kwaliteit als van

plaats. Wat Augustinus doet is de betekenis van het Latijnse 'motus' beperken tot 'verandering van plaats'. Dat is een reductie en het rechtvaardigt het gebruik van 'niets anders dan'. Want Aristoteles zei dat 'beweging' iets anders en meer was dan een verandering van plaats. Augustinus beperkt dus ook de betekenis van het Latijnse woord 'motus' ten opzichte van 'kinèsis".

5

Wat helemaal nieuw is en totaal anders, is niet in te lijven en niet in het corpus van de bestaande kennis of het gangbare taalgebruik op te nemen. Hierin lijkt het alsof het leren kennen een proces van gewinnen is of zelfs een herkennen, het opnemen van het nieuwe in de herinnering aan het oude. Het meest vanzelfsprekende blijkt daarbij de blijvende norm te zijn, omdat het datgene is wat we al het langste kennen, waaraan we het meest gewend zijn geraakt en dat ons in de hoogste mate gerust kan stellen te midden van de chaos waarin we leven. Reductionistische uitspraken zijn, juist als uitingen van een wil tot macht, altijd conservatief; misschien zijn zij 'niets anders dan' pogingen om alles bij het oude te laten.

In de uitspraak die ik als voorbeeld aanhaalde, levert dit meteen een heel interessant en onthullend historisch probleem op. Het negeren van de geschiedenis — en van de evolutie, als dat gelegen komt — is zelfs te beschouwen als een uiting van de ongeïnteresseerdheid waarvan zij in haar globale pretenties blijk geeft. Mensen kennen verliefdheid al veel langer dan dat zij zelfs maar een vage notie hebben van chemische elementen en hun onderlinge reacties. En zij kennen haar veel gedetailleerder. We zien dan ook dat de oudste beschrijvingen van chemische reacties en fysische processen, bijvoorbeeld bij Empedocles in de vijfde eeuw voor Christus, in termen van verliefdheid en haat worden beschreven en dat daarin wordt gesproken over 'aantrekken' en 'afstoten'.

Chemische reacties zijn op dat moment en in die kijk op de werkelijkheid 'niets anders dan' processen van haat en liefde op een niveau waarop al vanouds vormen van leven worden vermoed. Kosmische krachten worden beschreven en begrepen in termen van de vertrouwde menselijke passies als seksualiteit en activiteiten als het ambachtelijk produceren. Bij de reductie geldt immers altijd het bekende niveau als het uitgangspunt en de basis waarop de verschijnselen worden terug gebracht als naar de plaats waar zij thuis horen en waaraan zij een herinnering bewaren. De chemische reactie wordt dus beschreven als liefde van een bepaald soort en het ontstaan van dingen als een geboorte.

6

In dit geval spreken we niet van een 'ontmaskering', want bij de ontmaskering heeft altijd een verlaging plaats van het niveau waarop de waarheid als een definitief geldig gegeven wordt gelokaliseerd. Een schurk wordt niet als heilige ontmaskerd en mensen schijnen maar moeilijk te kunnen geloven dat iemand zich slechter voordoet dan hij is. Toch is er niet veel levenservaring nodig om op te merken dat mensen als individu, dus in hogere mate vanuit hun unieke karakter gezien, gewoonlijk beter en beminnenswaardiger zijn dan in een groep. Het lijkt mij niet alleen aangenaam, maar ook redelijk aan te nemen dat veel mensen zich in groepsverband door het gewicht van de middelmaat en zijn eigenaardige gezelligheid eerder naar beneden laten drukken, reduceren, dan dat zij zich op hun eigen niveau handhaven of dat zelfs onder invloed van het stichtend voorbeeld zouden overtreffen.

Er is intussen ook bij deze vorm van 'reductie naar boven' iets wat eveneens bij het démasqué voorkomt : het niveau dat vanouds al bekend is en aanspraak maakt op oudere rechten, wordt beschouwd als het wezenlijke en eigenlijke. Aan elke reductie, zich uitdrukkend in een 'niets anders dan', ligt een vorm van essentialisme ten grondslag, waarin het bekende als het blijvende en definitief geldige wordt beschouwd en het nog onbekende als een indringer of hooguit een gast die weer weg gaat.

Wat wordt teruggebracht naar de basis lijkt in niveau verlaagd te worden. De veronderstelling is dat het zich ten onrechte van zijn achtergrond heeft losgemaakt. Als het nieuwere en hogere zich ontwikkelt uit het oudere en lagere, bestaat de ontmaskering van het nieuwere erin tegelijk aan te nemen dat het hogere zich uit het lagere ontwikkelt of sublimeert en nieuwer is, dus een hachelijker en minder substantieel bestaan heeft, en aan het oude een meer wezenlijk, geldig en definitief bepalend karakter toe te kennen. Daarom kan het nieuwe en schijnbaar andere daartoe gereduceerd of daarheen terugverwezen worden.

Daarvoor is een tweede instantie nodig, een soort van maatschappelijke of intellectuele macht die haar evidenties of kortzichtigheden verplichtend oplegt als een vanzelfsprekend minimum. Wij zijn stof en zullen tot stof wederkeren. De nieuwe rijke verraadt zijn afkomst door de patserigheid die alleen anderen opvalt. De verliefdheid verwijst naar een chemisch proces van aantrekken en afstoten waar zij in haar eigen centrum geen weet van heeft. In het menselijk gedrag zijn soms trekjes te signaleren die wij als buitenstaanders kennen van de apenrots. En wat op iets lijkt heet al gauw niets anders te zijn dan dat, vooral wanneer die gelijkstelling bepaalde voordelen meebrengt.

Sommige aanhangers van de evolutietheorie blijken niet vast genoeg te geloven in de leer die zij verkondigen om aan de resultaten van de evolutie

een werkelijk ernstig gewicht toe te kennen. Zodra het hun gelegen komt, al is het maar om te moraliseren, gebruiken zij de regels van de apenrots om het gedrag van mensen niet te verklaren, maar te ontmaskeren als 'niets anders dan', 'gewoon' en 'alleen maar', bijvoorbeeld het geroffel van een gorilla. Bepaalde gedragingen van mensen worden niet alleen herleid tot dat geroffel en op één lijn daarmee gesteld, maar daarmee rechtstreeks geïdentificeerd. Want in de formule 'niets anders dan' wordt alles wat anders is dan wat als vanzelfsprekend en als uitgangspunt wordt voorgesteld, dus elk verschil, ook als product van een evolutie, ontkend. Wat de formule zegt, is dat er niets verandert en dat, als iets lijkt te veranderen, die verandering schijn is. De evolutie produceert in hun ogen dus alleen maar schijn. De ontmaskering van die schijn lijkt erop uit te zijn alles op zijn minimum vast te houden of het daartoe, als naar een essentie, te herleiden. En wanneer chemische reacties, dierlijkheid en sex eenmaal bij processen van ontmaskering zijn betrokken, vertegenwoordigen zij vanaf dat moment het minimum, het niveau waarop het best gelijkgeschakeld kan worden.

7

De reden waarom de oude formule 'niets anders dan' zo dikwijls wordt gebruikt in verband met nieuwe wetenschappelijke ontwikkelingen, moet wel hierin liggen dat vooral daarop onze zekerheden worden geprojecteerd. Die zekerheden zijn bijna helemaal ontleend aan het gezag van een wetenschap die vrijwel geen reductionistische woordvoerder zelf ook beoefent. Zijn precisie en kordaatheid verwijzen naar een nauwkeurigheid en een besluitvaardigheid die aan anderen, aan meesters van het weten en willen, worden toegeschreven.

Nieuwe ontdekkingen nodigen ons uit ons hele bestaan opnieuw te interpreteren en te ordenen. Vanuit het moment van die ontdekking kan die interpretatie een totaal en radicaal karakter krijgen. Er komt zoveel tegelijk in een nieuw licht te staan, dat die veelheid alleen met 'alles' bevredigend is aan te duiden. Omdat informatie een gebied is dat zich onstuimig ontwikkelt, gaan we leven in een perspectief waarin alles informatie lijkt te zijn, en omdat we zoveel kunnen doen met computers worden de hersenen van een mens vergeleken, dus weldra gelijkgesteld, met het apparaat dat die hersenen zelf hebben uitgedacht.

Toen de stoommachine pas was uitgevonden, leek even het driftenleven van mensen door de nieuwe metafoer volledig verklaard te zijn en 'niet anders' te werken dan een stoommachine; en nog altijd kunnen mensen die beweren dat zij via allerlei onzinnige daden stoom moeten afblazen of energie kwijt moeten, op veel en dubieus begrip rekenen. Seksuele gevoelens heten onderdrukt en verdrongen te worden of zich te sublimeren in uitingen die een

verhevener oorsprong lijken te hebben. Wie die uitingen terugbrengt tot wat als hun uitgangspunt geldt, heeft ze tegelijk begrepen en ontmaskerd door hun essentie op een lager niveau te lokaliseren. Emoties heten zich, alsof het een soort van vetten waren, op te hopen en op te kroppen en herinneringen worden opgeslagen, alles volgens een model waarmee mensen proberen zich zelf te begrijpen en eenheid te brengen in hun verbrokken wereldbeeld.

Zo'n verbrokkeling, begrijpen we intussen, is 'niets anders' dan een verloren eenheid, een rijkdom die wij niet kunnen beheren. Maar gaat het hierbij wel om iets anders dan om een abstracte eenheid, gedacht in een lege wereld, een eenheid die aan alle differentiatie en alle geschiedenis voorafgaat, de eenheid dus van het niet-zijn? Het paradoxale effect van een verlangen naar eenheid is dat het een aanslag inhoudt op alles wat werkelijk bestaat en alleen al door die daad van emancipatie ten opzichte van de abstractie uniek is. In die aanslag verliest elk onderscheid zijn belang en zijn betekenis en wordt uniformiteit de enige vorm van eenheid.

In haar uiterste consequentie lijkt de reductie een omgekeerde evolutie en een herroeping daarvan te zijn. Zoals verschillen worden verklaard vanuit een bijna-niets als een beginpunt, zo worden zij in de reductie wegverklaard in de richting van een bijna-niets, een wijkend nulpunt.